

A forma utáni vágy

Fajó János *Szabad Forma* című kiállításáról

Művészetek Háza Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Veszprém, 2016. X. 1-jéig

SÁRVÁRI ZITA

Fajó János az egymásra kerülő színek és formák alkotta transzparencia és dinamika optikai hatásának és különböző variánsainak mestere és előfutára, akinek művészeti alapállása az egyszerűség. Következetes munkássága majd 60 évvel ezelőttre nyúlik vissza az időben. Szigorú és ortodox geometrikus művészete fúziókon alapul. Pályája kezdetén festményei, szobrai, szitanyomatai, konceptuális művei és gyerekeknek készített játékai a kultúrpolitika által támogatott művészet forradalmi kontradikciójának számítottak, hatásuk és érvényességük ma is vitathatatlan.

A nonfiguratív és geometrikus elköteleződésű Vass-gyűjteményben a *Szabad Forma* című, a jövőre 80. évét betöltő művésznek szentelt válogatás a gazdag életmű emblematikus alkotásait gyűjtötte össze.

Az alapvetően formalista szemléletet követő kiállítás-rendezés nem kronológiai sorrendet követ, hanem

Fajó különböző évtizedeiből, korszakaiból helyez egymás mellé műveket, hogy motívumai evolúcióját bemutassa. A 70-es évek monokróm festményeitől a 80-as évek formázott vásznain, objektjein és reliefjein át a síkból a térbe kiforduló motívumok ihlette szobroktól, napjaink komplexebb farieliefjeiig mutatják be a kurátorok, Hegyeshalmi László és Áfrány Gábor, az anyagot a gyűjteményt befogadó épület három termében.

A kuratori unortodoxia akár üdítő is lehetne a kortárs újmuzeológia jegyében, de a Fajó művészetével először találkozóknak talán kissé zavaró, hogy különböző korszakai sűrűn egymás mellé rendezve jelennek meg, szervesen ízesülve az állandó gyűjtemény egészéhez. Teremről teremre, organikusan változtatja egymást a gyűjteményből nyújtott válogatás és egy tisztán Fajónak szentelt szoba, ami elsőre konfúzusnak tűnhet, de aztán gyorsan összeáll a kép: jobb terem – gyűjtemény, bal terem – Fajó, szemben – gyűjtemény, emelet – Fajó.

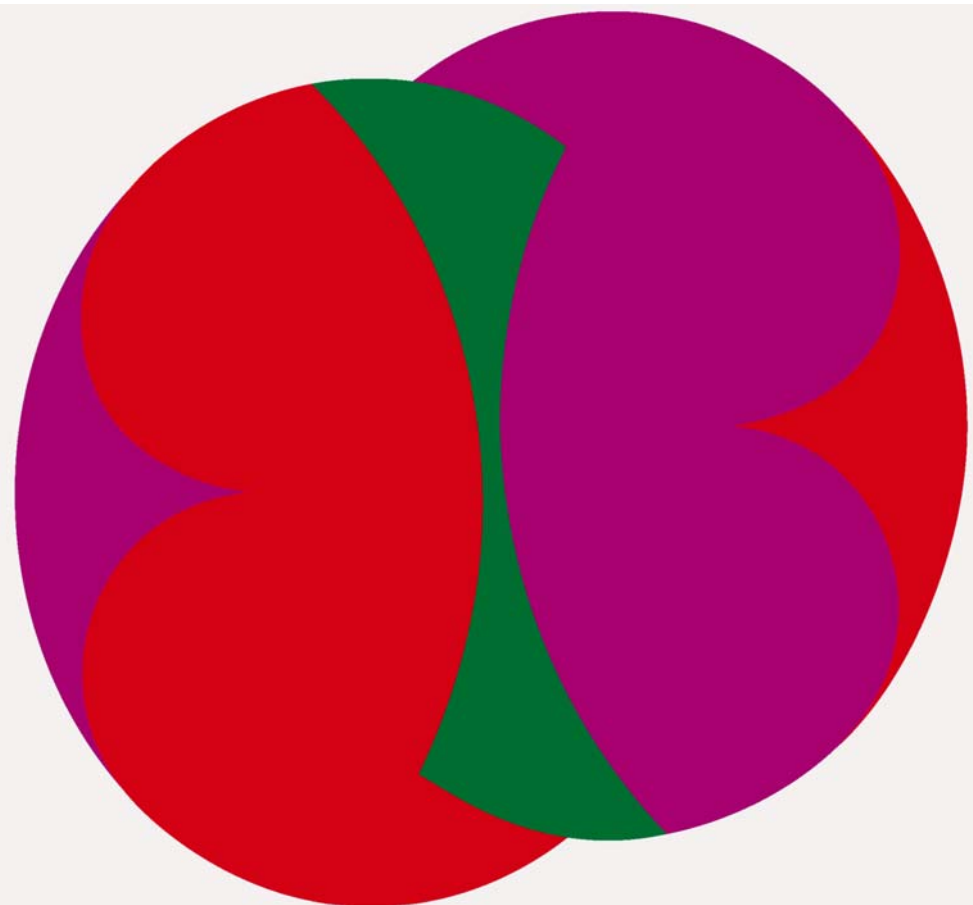
Érdekesnek találtam volna – ha már Fajó nem kaphatta meg a teljes épületet –, hogy a Vass-gyűjtemény anyagából egy olyan válogatás kerüljön bemutatásra a kiállítással párhuzamosan, amely Fajó absztrakt-konkrét művészetének nemzetközi kontextusát tárgyalja. A magyar geometrikus festészet minimalista ágát képviselő Fajó művei csendesen, de szilárdan állnak dialógusban a modernista absztrakció hazai, de nemzetközi történetével is. Szoros munkakapcsolat és barátság fűzte Kassák Lajoshoz, több szitamappát és objekt-szerigráfiát szentelt Victor Vasarelynek, Max Billnek, Nicholas Schöffernek, akikkel művészete sok rokonságot mutat.

A kisebb léptékek ellenére átsüt a kiállítás egészén, hogy Fajó önazonos, „periódusok nélküli munkásságát” (Hajdu István) jelentős kompozíciók és egyedi konstrukciók jellemzik. Jól látszik az is, hogy letisztult, minimalista szemléletű művei a tiszta geometria nyelvén beszélnek, mellőzve minden narratívát vagy leíró képiséget.

fotó: Navrátil Ferenc

FAJÓ JÁNOS:

Pop variációk I., 1985, olaj, vászon, 140x150 cm

Több példát is láthatunk a 60-as évek végétől kezdve a festészet hagyományos keretein való túllépésre: formázott vásznakkal, fa alapú konstruktivista reliefekkel és több olyan emblemikus művel is találkozhatunk, amelyek mind művészettörténetileg, mind esztétikailag érvényesek napjainkban is. Olyan művek kerültek ki Fajó hatalmas ablakokkal szegélyezett, bauhausos és más designtörténeti bútorokkal díszített, modernista műterméből, mint a *Formaünnep* vagy a *Feszítés III.* 1970-ből, a *Mozgás IV.* 1969-ből vagy a *Kör II.* 1979-ből.

A Formaünnep egy kétszer kétméteres, rózsaszín, piros, bordó színekből álló, kört alkotó hullámformákból építkező kompozíció, amely a geometrikus tradíciókhoz és a konstruktivizmus elméletéhez ugyanúgy köthető, mint a

magyar népművészet absztrahált ábrázolásmódjához. A festményt formai egyszerűség és a színek mesteri használata jellemzi, még így, 50 év távlatából is sugárzó intenzitással. A *Kör II.* című, 1988-ban készült, kompozicionálisan kék és fekete körmetszések alkotta tondót sem lehetne minimalizmusa és egyszerűsége ellenére mérsékeltnek vagy visszafogottnak neveznünk. Sokkal inkább energiával telítettként és pezsgőként jellemezném Fajó művét, amely a befogadóra is nagy hatást gyakorol.

Fajó művei aránylag könnyen azonosíthatóak. Egyszerű síkformák mozgásával szimmetriát, asszimetriát, mozgásvariációkat, ritmust és dinamizmust teremt. Műveinek célja, hogy a lehető legegységesebb festői eszközökkel mutassanak rá az optikai világ szín- és formatárának kimeríthetlenségére. „Nincs nagyobb vágyam – írja 1979-ben –, mint a rendtevé, az összehangoltság, a mindenféle együttlétezés megjelenítése...”

FAJÓ JÁNOS:
Feszítés I., 1970,
olaj, vászon, 100x100 cm

A kiállítás leglehengerlőbb momentumai és terme a Vass-gyűjtemény bejáratától balra található, amelyben a nagyméretű festmények kaptak helyet. A két 1997-es *Rombusz (piros)* és *Rombusz (kék)* című képek szerkezetileg pontos másai, színeikben inverzei egymásnak. Képzeliük el, ahogy ott vibrál előttünk két monumentálisan formázott hard edge mű, amelyek különös alakzatuknak köszönhetően valahogy még a belső tér architektúrájába is beleszólnak, teljes környezetükre hatást gyakorolva. Ez a két mű lenyűgöző példája a fajói értelemben vett „szabad forma” kifejezésének. Ezt mondja egy helyütt: „a szabad forma nem beke-retezhető kép, beleolvad, beleszervül a falsík adta térbe... Egyszerű, konkrét, minimalista tömörségű alkotás, amely se több, se kevesebb a kelleténél.” (2008) Quod erat demonstrandum.

fotó: Navrátil Ferenc

Nem adta fel hitét, hogy a művészettel társadalmi hatást, vizuális fordulatot lehet elérni. De úgy tűnik, ebben egyszemélyes harcos maradt. Kassáki értelemben vett eltökélt aktivista, aki hisz abban az eszmében, hogy a társadalom és a művészet szétválaszthatatlan. A Magyar Iparművészeti Egyetemen folytatott tizenöt éves oktatói és pedagógiai tevékenysége, *Síkfestészet* című összegző módszertani könyve, valamint a Pesti Műhelyben többedmagával 1974-től folytatott művészetdemokratizálási tevékenysége, az ott készült szitanyomatok vidéki, alternatív galériahálózaton keresztül való terjesztése voltak eszközei arra, hogy egy újfajta látásmódot alapozzon meg a társadalomban.

Széles körben ismert grafikai munkássága mellett plasztikai munkái is nagy hangsúlyt kapnak feketére festett fa- és alumínium szobraival a kiállításon. Kisplasztikai és monumentális szobrai a festményekről is jól ismert motívumkészlet síkból térbe fordulásának akciói. A forma utáni mérhetetlen vágya kétféle

fotó: Navrátil Ferenc

FAJÓ JÁNOS: Formázott négyzet, 1989, olaj, vászon, 200x200 cm

FAJÓ JÁNOS: Rombusz piros, 1997, olaj, fa, 122x122 cm

plasztikai kísérletben figyelhető meg. Az egyik, amikor a sík forma kifordul a térbe és háromdimenziós alakot ölt, a másik a tömör plasztika, a lezárt forma. A kiállításon mindkettőre láthatunk példát.

Fajó absztrakciós elvei mindenképpen iskolateremtőek, amit méltatlanul periferizál a mainstream kortárs művészeti kánon, hiszen életműve a magyar avantgárd letéteményese a maga kassáki gyökereivel. Mert bár kétségtelenül ismert kortárs absztrakt mester, talán kívülállóbbnak tűnik, mint

pályatársai, Bak Imre vagy Maurer Dóra, holott konzekvens pályája a veszprémihez hasonló kiállításokkal nyerhetné el a jelentőségét a következő generációk számára is. Ebben tagadhatatlanul segítségünkre lehet rendkívül jól katalogizált életműve, amely számos szép és nívós, keménykötésű kiadvány formájában is elérhető. (A legújabb könyv, amely jól tárgyalja a teljes életművet, éppen e kiállítás kapcsán került bemutatásra, amelyhez a grafikus egy egyedi betűtípust tervezett, *fajó sans* névvel, mestere előtti tisztelete jeléül.)

A szerző Kállai Ernő művészettörténeti és műkritikai ösztöndíjas.

FAJÓ JÁNOS:
Mozgás, 1969,
olaj, vásznon, 120x120 cm